

ZSIGMOND ADÉL

THE MAKING OF... WOODY ALLEN

Woody – Allenről. Beszélgetések Stig Björkmannel

■ Egy interjú, kerüljön az hangzó vagy írott formában publikum elé, sok mindentől lehet izgalmas, és legalább ugyanennyi oknál fogva lehet unalmas vagy érdektelen. De ez a sok minden leginkább mégis két szempontra redukálható: az interjúalany személyére (értsd: érdek-e annyira, hogy érdekeljen a vele készített interjú is), illetve a kérdező személyére (értsd: érdek-e annyira, hogy érdekeljen az általa készített interjú is – bárkivel készíti is azt). Ez utóbbiból, a kérdező személyéből következik a kérdések minősége, tehát ha nincsen prekonceptióm mondjuk Stig Björkmannel (nincsen), akkor csak a kérdései vannak, meg az erre adott válaszok (amely szerencsés esetben valódi beszélgetéssé alakul a kérdezz-felelek helyett), és e kettő egyvelegéből kialakult kép – jelen esetben Woody Allenről, filmjeiről és munkamódszereiről. Mert Allen történetesen az a figura, aki érdekel eléggé ahhoz, hogy... lásd fentebb.

Akad kérdező, aki a háttérbe szorul, hagyja, hogy az interjúalany bőbeszédűen meséljen, s csak néhány szükséges alapkérdést tesz fel, és akad, aki a kezdeti tapogatózást követően egyenrangú beszélgetőpartnerré válik, netán már a beszélgetés elejétől fogva az, létrejön tehát egy igazi mélybeszélgetés¹. Stig Björkman Woody Allen-könyvében mindkettő megvan, és egyik sincs igazán. Sokat és jól kérdez, lévén Allen eléggé szűkszavú, de jó néhány lényeges kérdést nem tesz fel, illetve nem bont ki kellőképpen (pl. az alleni sajátos humorról, iróniáról vajmi keveset tudunk meg, de hát arra ott vannak a filmek maguk). Allen beszélgetőpartnerévé válik ugyan, mégis szinte végig ott érezni valamiféle gátat, amit a kö-

tet vége felé sem sikerül igazán áttörni. Mindez, persze, Allenen is jócskán múlik, aki mindvégig ragaszkodik ahhoz, hogy soha ne áruljon el túl sokat a filmjeiről, de legfőképpen önmagáról. Az interjúadáshoz hozzászokott rendező szavait olvassuk, aki mellesleg ebben, a róla kialakult kép formálásában is tudatos – a kötet kéziratát maga is láttamozta a megjelenés előtt, ami csak nagyon kevés róla írt könyvről mondható el.

Björkmannel egyébként tudható, hogy svéd filmrendező, fotós és filmkritikus, aki 1991 óta folyamatosan készít interjúkat Allennel (korábban Bergmannel és Lars von Trierrel jelent meg interjúkötete), amelyeket könyv formában először 1993-ban publikált. Ennek a könyvnek a kibővített változata e mostani, több mint félezer oldalas kötet, amely tízévesnyi beszélgetésanyagot dolgoz fel.

A huszonnnyolc rövidebb-hosszabb fejezet Woody Allen filmjeinek címét viseli, és hagyományosan, kronologikus sorrendben tárgyalja azokat. Az életmű-interjú a kezdetektől a 2002-es *Hollywoodi történetig* bezárólag öleli fel Allen munkásságát és életét. De nemcsak filmekről esik itt szó, hanem a rendező életviteléről, napi rutinjáról, dzszezshez, sporthoz, politikához, valláshoz, New Yorkhoz való viszonyáról is olvashatunk. Ha még nem tudtuk volna, kiderül például, hogy Allen évek, évtizedek óta minden hétfőn fellép saját dzszezzenekarával New Yorkban, ha épp nem valamelyik filmjén dolgozik, rajong a baseballért, de a politikától és a vallástól szereti távol tartani magát. Nem kevés szó esik arról a közegről, amit nagyon jól ismer: New Yorkról és a helyi értelmiségi létről. Bármi is kerül szóba azonban a kötetben, az mindig a filmek

apropóján történik. Akár a stand up komikusra, akár az Oscar-díjas rendezőre és íróra, akár a színészre, vagy Allenre mint magánemberre kíváncsi Björkman, a művek jelentik számára a kályhát, amelyhez mindig visszatér, és amelynek kapcsán boncolgat minden mást is.

A kronologikus, filmről filmre haladó megközelítést nem veti ugyan szét a kreativitás, de segít rendszerezni Allen gazdag életművét. Az egyes részek kevésbé épülnek egymásra, amelynek előnye, hogy nem követelik meg a kronologikus olvasást, egy sor miniinterjút kapunk tehát, hátránya viszont, hogy jó néhány alapkérdés ismétlődik a kötetben, és a kötelező kérdések mellett már kevesebb tér jut a filmek mélyebb megvitatásának. Az egyes fejezetek szerkezete nagyjából hasonló: a filmötlet felmerülésétől indul (ami Allennek a legtöbb fejfájást okozza), aztán az írás folyamatára és körülményeire kérdez rá (Allen bárhol, bármilyen körülmények között tud írni, ugyanazon az írógépen dolgozik, amit tizenhat éves korában vett), majd a *casting* folyamatát boncolgatja (hogyan választja ki a színészeket, kinek a tanácsa mérvadó), szó esik a stábbal való együttműködéséről (amely többnyire évek óta állandó), a színészekhez való viszonyáról (akikkel nem bizalmasodik, inkább távolságtartó, kevésbé instruálja őket, hiszen épp azért esett rájuk a választása, mert bízik bennük), a forgatás folyamatáról és az utómunkáról (utószinkronnal például sosem él, pótforgatást viszont mindig rendez), aztán a film rövid elemzését is megkísérli egy-egy jelenet vagy kulcsmondat kiemelésével. Arra is több ízben rákérdez Björkman, hogy ma, a beszélgetés jelenidejében csinálna-e másképp ezt-azt a filmjeiben.

Az interjúkötetből kirajzolódik Woody személyes ízlése is, hiszen rengeteg *stand up* komikus, rendező, színész, író és zenész neve felmerül a beszélgetés során, akikről a rendező őszintén vall – akár szereti őket és munkájukat, akár nem. Nem hallgatja el filmes bukásait sem, amelyekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy őt első-

sorban a munka maga érdekli, nem a közvetlen fogadtatás. Kritikát is azért nem olvas már, hogy ne zavarodjon össze az ellentmondó elgondolásokról.

Björkman az a típusú kérdező, aki az olvasó szócsövénél is szeretne válni, hiszen olyan kérdéseket is feltesz, amelyek számára talán egyértelműek vagy banálisak, de azt sejtí, hogy olvasója számára érdekesek lehetnek. Az interjúkötet, amely werkkönyvnek is tekinthető, ismétlődő struktúrájú, a „*hogyan jött az ötlet*”, „*milyen volt X-szel és Y-nal dolgozni*” mantraszerű ismétlése azonban a könyv végéhez közeledve jócskán lenyesi az olvasói kíváncsiságot. Elkelt volna a kötethez egy keményebb kezű szerkesztő, ugyanis akad olyan, Allen filmjeinek sajátosságaihoz általánosságban közelítő kérdés, ami szinte szóról szóra megismétlődik. Ilyen például az a nem túl releváns fölvetés, hogy miért hiányoznak a rendező filmjeiből a színesbőrű karakterek. Mi mást is válaszolhatna erre Woody, mint azt, ami a filmjeiből is egyértelmű: „Valójában a legtöbb karakterem lokálisan nagyon behatárolt. Többségük New York-i, magasabb osztályokhoz tartozik, művelt és neurotikus. Kizárólag erről írok, lévén ez az egyetlen dolog, amit ismerek. Másal kapcsolatban nincs elég tapasztalatom.” (75.)

S ha már a Woody Allen-féle New York-i neurotikus, hajszolt urbánus értelmiségi karakterénél tartunk, nem kevésbé lényegtelen szempont Björkman könyvében az sem, hogy az Allen által megírt és gyakran általa is játszott karakterek mennyire állnak közel Allenhez, a magánemberhez, a képernyőn megjelenő karakter és az *off-screen* ember mennyire esik egybe. Björkman preconcepciója ugyanis (ahogyan sokunké) az, hogy a kettőnek nagyon is sok köze van egymáshoz, Allen azonban határozottan hátrítja a feltételezést², s a kötet egészéből is az derül ki, hogy egy rendkívül tudatos, tevékeny alkotóról van szó, aki rá sem ér neurotikusként lenni. Arra ott van Alvy Singer vagy Sandy Bates.

■ JEGYZETEK

1. Legjobb példám erre még mindig a Mihancsik Zsófia: Nincs mennyezet, nincs földem. Beszélgetés Nádás Péterrel. Jelenkor, Pécs, 2006.
2. „Az emberek azt hiszik, hogy az Annie Hall vagy a Manhattan önéletrajzi, de valójában mindkét forgatókönyvet Marshall Brickmannel írtam, és ő is rengeteget tett belőlük. Szóval, kinek az esetében önéletrajzi akkor? Az övében, az enyémében? Ez egyszerűen butaság.” (348.)